

Adin txikikoen ebaluazio sozio-pertsonala egoera ahul-ahuleko testuinguruetan

M. Angeles de la Caba

Hezkuntzaren Ikerkuntza eta Diagnosi-Metodoen Saila
Filosofia eta Hezkuntza Zientzien Fakultatea
Euskal Herriko Unibertsitatea

GAKO-HITZAK: Lehen hezkuntza eta bigarren hezkuntza. Gizarte hezkuntza. Garapen sozio-pertsonala. Autonomia. Ebaluazioa.

Ebaluazio sozio-pertsonala garrantzitsua da, egoera ahul-ahuleko testuinguruetan hazten diren adin txikikoen esku-hartzea hobetzeko, eta ebaluazio horrek gutxienez, hiru gauza suposatzen du. Lehendabizi, gaur eguneko gizartean egoera ahul-ahuleko testuingurua zertan datzan deskribatzea. Bigarrena, ebaluazio-arloak zehaztea eta, hain zuzen ere, lotura afektiboa, auto-estimua, defentsa mekanismoak, norberarekiko edota besteekiko oldarkortasun jokabideak eta prozesu kognitiboen blokeoak. Azkenik, egoera hain larria izan baino lehenago arrisku egoerak identifikatzea litzateke ebaluazioaren papera.

1. NORTZUK DIRA EGOERA AHUL-AHULEKO TESTUINGURUETAN HAZTEN DIREN ADIN TXIKIKOAK?

Gizarte babesik gabeko kinka larrian bizi diren adin txikikoak ondokoak dira: ezgaitasun pedagogikoa, aldi baterakoa edo kronikoa dela, adin txikiko horien premiak eta beharrianak asebate ez eta beraiekin harreman egonkorrak izango dituzten pertsona helduen (gurasoak eta hezitzaileak) ohiko presentziarik gabe bizi diren guztiak. Hori guztia gertatzen da gurasoek (edo ordezkoe) problematika sozial eta pertsonal gogorra dutenean (pobrezia, langabezia, alkoholarekiko edo drogekiko menpetasuna, gaixotasun mentala) eta horrek seme-alaben premia fisikoei (janaria, higieena, segurtasun fisikoa) kognitiboei (estimulazioa, esperimentazioa), afektiboei (onarpena eta aintzatespena) eta sozialei (berdinen taldean inte-

gratzea, gizarte ingurune egituratuan parte hartzea) erantzuteko gaitasuna murrizten dienean (Barudy, 2005).

Nolanahi ere, gero eta ohikoagoa da adin txikikoek itxuraz autonomoak izan eta gainerakoak ondo tratatzeko ezgaitasuna islatzen duten fenomenoak aurkitzea; hori aldeko testuinguruetan ere gerta daiteke, non adin txikiko horiek ondo zainduta eta babestuegi eta mizke haziegi baitaude (Garrido, 2006).

Problematika horiek oso desberdinak izanagatik ere, gure iritziz, behar-beharrezkoa da gizarte eta heziketa mailan ezaugarri komun horien kontzientzia hartzea. Ildo honi jarraituz, testuinguru ahul-ahultzat joko ditugu heziketaz arduratu behar duten helduek afektu eta babesa eman nahiz kontrola eta mugak ezartzeko zailtasunak agertzen diren guztiak, bai gizarte babesik gabeko testuinguruetan bai aldekotzat har daitezkeen testuinguruetan. Guraso eta hezitzaileei eragiten die, baina, era berean, kolokan jartzen du eraikitzen ari garen gizartea. Izan ere, ustezko ongizatea gorabehera, adin txikikoek galduta eta bakarrik sentiarazteko moduko egoera asko jasaten dituzte, muga koherenterik gabeko gizarte mundu batean, betiere den-dena ahaleginik gabe eta inor kontuan hartu gabe lor daitekeela pentsarazten dien eredu arduragabe, bortitz edo, besterik gabe, kontrajarrien menpean. Egile batzuek (Ott, 2003) muturreko bakardadearen gaineko garrantzia azpimarratu nahi izan dute, bilakatzen ari diren adin txikikoek izaten duten oreka falta azaltze aldera. Egia esan, segurtasun eta egonkortasuna nahiz mugak eskaintzen dituen harreman helduen marko egonkor bat izan gabe, modu osasuntsuan hazteko aukerak lardaskatzen dira (Spitz, 1968).

Egiteko ezer gutxi daukagulako inpresioari aurre ginez, erresilientziari buruzko ikerketek (Cylrunik, 2002; Vanistendael eta Lecomte, 2002; Henderson, 2006) itxaropen pixka bat ematen dute, gizarte babesik gabeko kinka larrian dauden adin txikikoekin egin daitekeenari dagokionez. Agerian jartzen du, trauma testuinguru bat egon arren, adin txikikoak sarritan modu positiboan bilakatzeko gai direla. Emaidza gorabehera sorrarazi duen esperientziaren arabera izango da, baina, halaber, baliabide eta botere pertsonalen arabera batik bat, betiere jasotako laguntzetan oinarrituta. Ia-ia denetarik eman dien testuinguru batean hazi izan diren adin txiki tiranoen gaineko azterlanek ere arazoari heltzeko jarraibideak ematen dituzte.

Hezkuntzako eragile formal nahiz ez-formalen zeregina garrantzi handikoa da, muturreko ahuleziako testuinguruak modu zuzenean ebaluatzeko. Beti ez dira gizarte bazterkeriako egoera dauden adin txikikoak, ez behinik behin orain arte egoera hori ulertu dugun moduan. Horregatik, kontrakoa ez diren testuinguruetan ahulezia sorrarazten duten arrisku adierazleak antzematen ikasi eta beharrezko laguntza eman beharko zaie adin txikikoei eta nerabeei, bai eta batzuetan horien biktima bihurtzen diren guraso nahiz hezitzaileei ere.

Egoera bakoitzaren berezitasuna gorabehera, bi kasuetan adin txikikoen garapena ahultzen da, hurrengo ataletan agerian jarriko den bezala.

2. ADIN TXIKIKOAK EBALUATZEKO ARLOAK EGOERA AHUL-AHULEKO TESTUINGURUETAN

Hezkuntzaren helburua autonomiaren garapena sustatzea da, pertsonak bere potentzialak erabiltzen ikas dezan, besteen premiak aintza hartuz eta beharrian horiekiko sentikorra izanez.

Autonomoa izatea norberaren, bere potentzialen eta zailtasunen eta besteei harremanen kontzientzia hartzea da. Erabakiak hartzeko eta gertaeren aurrean jarrera aktiboa izateko gai izatea da. Ume bati begira, autonomoa izatea ez da huts-hutsean ekintzak bakarrik gauzatzeko gai izatea, baizik eta norberaren ekintzen ondorioen gainean hausnartzea, hau da, besteei harmonian bizitzen ikastea eta gizartekoia izatea

Autonomia egokiaren garapena autokontzeptu eta autoestimatu orekatu lotzen zaio ezinbestean eta hori zuzen ebaluatzea (Barreyre eta Peintre, 2004, Emakunde 2006) funtsezkoa da, horrek nor bere buruari eta gainerakoei ematen dizkidan tratu on eta txarrei eragiten diolako.

Jarraian egoera ahul-ahuleko testuinguruetan hazten diren adin txikikoak ezaugarritzen dituzten dimentsio eta adierazle nagusiak aztertzen dira.

2.1. Gorabehera sozio-emozionala

2.1.1. *Lotura afektibo positiboak eraikitze zailtasunak*

Emozionalki autonomoa den pertsonaren ezaugarrietariko bat da lotura afektiboa bilatzeko, emozioak eta afektua adierazteko, besteen premiekin konektatzeko eta erlazioen positibotasunez gozatzeko daukan gaitasuna. Hala inor behar ez delako itxura, enpatia falta, aldentzea eta emozionalki nor bere burua aski izatea nola mendetasuna neurritz kanpoko areagotu eta onarpena etengabe bilatzea autonomia emozionalean eta lotura positiboaren eraikuntzan arazoak daudela adierazten du, Bowlby-ren lanek agerian jarri zuten bezala.

Zailtasun horiek, neurri batean, pertsona garrantzitsuekin izandako esperientzien emaitza dira. Maite dituzun pertsonak tratu txarrak eman edo laguntzarik eskaini ez dizutela-eta «minduta» sentitzeak oso ahul bihurtzen du egoera ahul-ahulean dagoen adin txikikoa. Min emozionaleko bizipen gogorrek nabarmen zailtzen dute harremanetan lotura positiboak eraikitze aukera eta kalte handia egiten diote autoestimuari, arazo portaera gorabeheratsuetan islatzen diren sozio-emozional eta sozio-kognitibo handiak sorraraziz. Horren ondorioz, garapenean zehar autonomoa izateko eta harremanak modu positiboan edukitzeko zailtasunak ikusi ahal izango dira. Ildo honetako ikerlan ugari dago (Ikus Dantagnan-en taula 1, 2006, bertan atxikimendu eta lotura eraikuntzen arazoak antzemateko elementu diagnostikoak laburbiltzen dira).

Atxikimenduaren arazoak gizarte egarritako elementu diagnostiko eta terapeutikoak

1. Taula

ZALANTZAKO ATXIKIMENDU SAHESGARRIA	ZALANTZAKO ATXIKIMENDU GRINATSU ETA ANBIBALENTA	ZALANTZAKO ATXIKIMENDU DESANTOLATUA
<p>Ezugarri orokorrak</p> <ol style="list-style-type: none"> Autonomia nabarmen agertzea. Ixuraz nor bere burua aski izatea maila emozionalean edo jarrera al-dakorra, bestean jarretzeko seniberatasun handiarekin, betiere haien onespenei eta atsegina bilatzeko. seudeseguratasuna. Nolanahi ere, auto-estimuaen gameko proba diagnostikoetan emaitza txarra ager daitezke. <p>Garapena</p> <p><i>Lehenengo urteak:</i></p> <p>Atxikimendu jarretan inhibizioa. Haurrek ikasten dute atxikimendu figurak hurbiltasunik, arretarik, babesik eta arindurik ez eskatzean, gatzespen eta aurkakotasunetik babesteko.</p> <p><i>Eskolako garaia:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Emozio eta harremanen eremuan inhibizio psikologikoa. --Guztiek konpon daitezke ondo, baina imitaterako zailtasunekin. -- Helduekin lankidetzan jardun dezakete, perfektionista, baina imitaterako eremu-rik gabe. Aurkako jarrera pasiboak ager daitezke... Gainerako ondo joan daiteke eta eskolako lorpen edo lorpen fisiko onak izan ditzakete. Euren emaitzak direla eta, nabarmen daitezke <p><i>Nerabezara</i></p> <p>Gizarte harremanak nahiko egonkorak izan daitezke, baldin eta giroa hurbiltasun afektibo handiegiz betetzen ez bada. Arlo afektiboan zailtasunak ager daitezke, nahiz eta hori ez eragin beste arlo batzuetan; gainera, arlo horietan kontzentratu eta distraitu ager daitezke. Portatera arazoak azal daitezke, batez ere estres egoeretan edo ingurunea aldatzen denenean</p> <p>Diagnostikorako adierazleak</p> <ul style="list-style-type: none"> Ez dago gorabehera gehiegririk garapenean Irudimen libre eta jokoaeren egoeretan zailtasunak <p>Familia marraztean, antzeko giza figurak egiteko joera izango dute, gehiegi zehaztu gabe, nahiko zurrunkak, askotan oso enfatuazuta azaltzen diren irribarreak eta guzti</p> <p>istorio nahiz ipuimentu afektu negatiboan esperientzia murrizteko joera sumatzen da eta helduak nahiz zainzailleak ez dira gehiegi agertzen laguntza nahiz babes iturburu gisa.</p>	<p>Tratu ixarren biktimak (denbora falta, zainketa inkoherenteak eta aurrekusezina).</p> <p>Ezugarri orokorrak</p> <ol style="list-style-type: none"> Menpetasuna neuriz kampo agertzea Urdurtasuna, frustrazioa eta ansietate handia arreta beregaitzeko momentuan Seguratasun gabezia handia <p>Garapena</p> <p><i>Lehenengo urteak:</i></p> <p>Arreta eta laguntza eskaerak etengabe handituko dira (negarra, oihuak, joldiak, garxotzea), betiere atxikimendua ematen duten pertsonengandik hurbil egiteko.</p> <p><i>Eskolako aldia</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Arazoak ikasketetan Harremanetan jartzeko estrategia desegokiak garatuko dira; horrela, gizarte munduaren gameko kontrola lortzeko jarrera hertsazailleak (arreta beregaitzeko indarrezko jarrerak, haserrediak, mehatxuak...) izango ditu edo defentsa nahiz babesik gabeko jarrerak; zainketa eta babes eragiteko. Bi kasuetan bestea ahalik eta gehien inplikatzeko ahalgintzako da. Taldeen anturak izateko zailtasun handiak, gatazketan eta norgehiagoketan izandako jarrera oldartsuak direla eta. Lagun taldean urteak Indarkeriazko jokabideak, arreta beregaitzekoak, oso disruptiboak izan daitezke. <p><i>Nerabezara</i></p> <p>Indarkeriazko arazoak, bere burua kontrolatzeko zailtasunak eta oldarkeria direla eta.</p>	<p>Tratu ixarren, arduragabekeriaren eta abusu larrien biktimak. Oso ezgaitasun handiak dituzten gurasoak</p> <p>Ezugarri orokorrak</p> <p><i>Zigor patroi berritza.</i> Harremanen kontrola besteengana edo bere buruengana indarkeriazko portaearen bidez (kontakitu fisikoari uko egitea, amoru eztaidaki edo bortzikaria, bortzaxko jarrerak eta erria botatzekoak, gezurrak, lapurretak, enpatia falta, gorabehera sexualak eta jatekoak, arduragabekeria, autolesioak...).</p> <ol style="list-style-type: none"> <i>Zalantzetako atxikimendua desantolatua zainzaille eta koplutisiboa, roien alderantzera eta guzti.</i> Kontrolaz jabetzen dira besteak gogobetez. Zeregin eta erantzukizunak hartzen dituzte beren gain. Babesle eta zainzaille bihurtzen dira. Oso hondatutako etxeko neskaen artean oso ohikoak izan da (etxeko bortzikeriaren biktimak diren amen alabak). <i>Atxikimendua atsegin koplutisiboa.</i> Helduak gogobetezko neuriz kanpoko premia. Jarduera oldarkorak eta bortzikak jasaten dituzten etxeko neskaletan ohikoak. <i>Atxikimendua desantolatua eta aldentzia.</i> Ez da lotura konstruktiborik ezartzen, gurasoen gorabehera psikiatriko edo arduragabekeria handia direla eta. Estimulazioa gara dezake, autisten adierazpideak eta guzti, edo jarrera desinhibituak izan ditzake helduekin, baina nahiko problematikoko gamekoekin. <p>Garapena</p> <p>Batzuetan sumin eztaidaki izan ditzake edo aurkakotasun aldiak eta jarrera eskatzaileak; beste batzuk, ostera, ia ikustezen bihurtzen dira. Kontrol premia daukate eta hori bortzaxko portaearen isla daitezke, baina baita zainketa nahiz gogobetez jarretan ere.</p> <p><i>Eskolako aldiaren</i> portota eta gizarte portaearen gorabehera izango dira, bai bere adinekoekin bai helduekin (bortzikaria eta isolamendua); hori guztia nerabezaren larriagotu daitezke.</p>

Beste alde batetik, besteen gaineko abusuzko boterea bizi izateak inolako mugarik gabe eragingo du loturak modu negatiboan eraikitzea; horrek gorabehera sozio-emozional garrantzitsuak sorraraziko ditu. Enpatia eta lotura afektiboak lortzeko ezgaitasuna «tirano» izeneko adin txikikoen jokabideen oinarrian dago; adingabe horiek gupidarik gabe tratatzen dituzte besteak eta, denboraren poderioz, beren suntsipena eraikitzen dute.

2.1.2. Orekarik gabeko auto-estimua eraikitzea

Neurriko auto-estimua batek trebeziak, baliabideak eta lorpenak baloratzeke nahiz erronkei eta egoerei aurre egiteko gaitasuna ematen du, mugak onartuz eta baloratu. Lorpen positiboengatik poztasuna erakustea ahalbidetzen du eta egoera berriei edo zailei aurre egitea, helburuak norberak di-tuen potentzial eta mugen arabera egokituz.

Gorabehera sozio-emozionalak orekarik gabeko auto-estimua baten eraikuntzari lotuta daude estu-estu, bai auto-estimua gehiegi edo gutxiegi dagoelako (Anré eta Lelord, 1999; Miceli, 2000).

Babesik gabeko kinka larrian (arduragabekeria, indarkeria...) dauden adin txikikoez beren buruan modu negatiboan ikusten ikasten dute eta ezdeus sentitzen dira, beren gauza positiboek gozatzeko eta baloratzeko baliabideak galduz.

2. Taula

Auto-estima baxuaren dimentsioak eta adierazleak

Norbera eta lorpenen balorazioa	Betebehar berriei aurre egiteko era	Zailtasunen aurrean izandako jarrera
<ul style="list-style-type: none"> — Norbere gaitasuna gutxietsi egiten da, baina kontuz ibili behar dugu: besteen aurrean adierazteko moduak ezberdinak baitira <ul style="list-style-type: none"> • ezin dut, ez dakit • konpensazio mekanismoak ager daitezke («one-na naiz») — Norberaren lorpenak ez dira baloratzen (erraza zen, kasualitatez gertatu zen) — Tolerantzia gutxi kritikari, defentsa mekanismoak aktibatzen direlarik. Akatsak eta mugak onartzeko zailtasuna. 	<ul style="list-style-type: none"> — Ez ditu egoera berriak jasango, eta beldurra eta hertsura sortuko dizkiote. Gehiegizko antsietatea dago, era ezberdinetara adierazten bada ere — Antsietatea eragin diezaioketen egoerak ekidingo ditu eta betebeharrei aurre ez egitea, edo, egitekotan, gainditzeko konfiantza gutxirekin egitea eragiten du auto-estimua baxuak. — Porrotari beldurrak blokeoak sortarazten ditu. Erronka berrien aurrean atzera egingo du, etengabeko zalantzengatik, huts egiteko beldur izugarria baitago. 	<ul style="list-style-type: none"> — Sarritan gauzak bukatu baino lehen utziko du egitekoa, zailtasun eta oztopoaren aurrean — Gehiegizko zalantzak edota inhibizioak erabaki-hartzeko prozesuetan — Lhesak — Ardurei aurre egitea ekidingo du, eta ez du joerarik izango bere kabuz zerbaite hasteko — Auto-estimua baxuarekin pertsonak ezinezkoak diren ereduak finkatzen ditu

Gainera, auto-estimua falta ezaugarritzen duten adierazleen artean (ikus taula) ohiko bi jarrera edo portaera azpimarratu behar dira:

- Porrota, etsipena eta galera esperimendatzea bizitzaren ildo bihurtzen da. Arrakasta lortzeko aukerak ezeztatzen dira, baina arrakastarik egonez gero, horiek ez dira gozaten eta ez dira barneratzen. Porrota aurreratzen da, saihestezina balitz bezala, eta bakoitzak egin dezakeena alferrikakotzat jotzen da. Kontua ez da bakar-bakarrik ahaleginik ez egitea edo ez hastea edo berehala bertan behera uztea, baizik eta kanpoko laguntza onartzeko saiakeri ezezeko biribila emango zaiela.
- Autokritika eta gorroto maila handia egon daiteke. Hala eta guztiz ere, auto-estimua falta besteekiko nagusitasun eta erdeinu itxuran ezkututzen da.

Hondamena ere neurritz kanpoko auto-estimuen ondorioa ere izan daiteke; hori gehiagotan gertatzen da estatu sozio-ekonomiko ertain edo altuetan, nahiz eta estatus ertain apaletan ere gerta daiteke. Bere buruaren gaineko kontzeptu handiegia duenak benetako zailtasunak gutxietsi ditzake eta bere gaitasunak neurri kanpo balioetsi, arriskuak arbuiautz. Arrakasta lortzen ez den kasuetan, horrek ez dio ikasteko aukerarik ematen, erantzukizuna kanporatzeko eta errua gainerakoei egozteko joera dagoelako. Horregatik, nekez irits daiteke autonomia izatera.

2.1.3. Defentsa mekanismoak

Gizarte loturen eraikuntzan eta auto-estimuan izaten diren gorabeherak emozioak desegokiro erabiltzea ekartzen dute; ondorioz, pertsona hori patroiz gurutzatu konplexuetan islatzen diren defentsa mekanismoak erabiltzera irits daiteke (Sunderland, 2004). Laburbilduz, lotura negatibo gogorak eta hondaturiko auto-estimua bat askotariko adierazpideetan isla daiteke; horien artean bi azpimarratuko ditugu bereziki.

Kasu batzuetan emozioak gogortzen dira defentsa mekanismo modura. Norbera esperientzia negatiboetatik defendatzen da blindajea jarriz. Afektiboki konektatzeari eta enpatizatzeari uzten zaio. Pertsona horrek jokatzeko du erlazioak ardura izango ez balio bezala; izan ere, azken batean errazagoa da inor behar ez izatea gehiegi behar izatea baino. Azken batean, ahultasuna eta berriro zauritua izateko beldurra ez erakusteko saiakera bat da. Beste alde batetik, muga faltak eta besteenganako botere desantolatuen erabilerak gogortzea ere ekar dezakete.

Gogortze horren ondorioz, gainerakoenganako jarrera bortitzak eta latzak sortzen dira. Kasu horretan, bortxazko boterean oinarrituriko hurbilketa moldeak erabiltzen dira. Halaber, «ez zaitut behar» edo «begira zein indartsu eta boteretsua naizen» mezuen modukoak eman daitezke

aditzera. Ez da ezohikoa tratu txar fisiko edo psikikoen emaile bihurtzea. Orduan eraso jarrera eta oldartze jokabideak agertzen dira. Sentitzen ez den boterea esperimentatzean datza auzia, ahularen gainera deskargatzeke.

Hala eta guztiz ere, beti ez da gogortasuna, bortizkeria edo botere gosea agertzen. Lotura afektiboak saihesteko ezaugarria ere egon daiteke edo edozein hurbilketa, berotasun zantzu edo adierazpide emozionali azkar ihes egiteko joera. Hala denean, pertsona mundu pribatu batean isolatzen dela ikusten dugu eta gero eta barrenkoiagoa bihurtzen da, jendea harekin konektatzeari uzteraino.

Aldi berean, energia pertsonalean ere gorabeherak izaten dira. Oskolari eusten ahalegintzeak denbora osoan erne egotea dakar. Energia defentsan biltzen da, baina adierazpideak aldakorrek izan daitezke. Neurritz kanpoko asaldura energetikoaren patroi bat egon daiteke: bortitz agertzea, gogor, hiperaktibo, edo alderantziz ere gerta daiteke: apalpat agertzea. Ez dago patroi bateraturik. Zenbait kasutan gogortze emozionala neurritz kanpoko asaldura energetikoaren eta hiperaktibitatearen patroi bati lortzen zaio; beste kasu batzuetan, ordea, alderantzizkoa gertatu eta apatia nahiz moteltasuna agertzen dira. Bi kasuetan, gorabehera horiek ikaskuntzari eta errendimenduari eragingo diete, arazoak sorraraziz.

Emozio negatibo bizien kontrako beste defentsa mekanismo bat da horiek aintzat ez hartzea eta itoaraztea, betiere sortzen duten minetik babesteko. Ez da tristezia edo minik adierazten, tristatuta edo minduta egotea onartzen ez delako. Kasu horretan norberak jokutzen du ezerk eragingo ez balio bezala edo ezer pasatuko ez balitzaio bezala, eta horrela ez du emoziorik azaleratzen. Alabaina, barne presioa oso gogorra da eta energia asko kontsumitzen du, sarritan haserrealdiak eraginez estimulu txiki baten ondorioz edota pertsona desagokiaren aurrean. Batzuetan emozioaren errepresioari kontrola izateko neurritz kanpoko saiakerak laguntzen dio, betiere kontrola galdu, eztanda egin edo norbait mintzeko beldurra dela eta.

Errepresio emozionala islatzen duten seinaleak agertuko dira, hala nola fobiak eta obsesioak, fantasiaren edo portaeraren gorabeherak, barneko zerbait edo zerbait fisikoa ondo ez doalako kezka eta ardura neurotikoa, sintoma bulimikoak eta auto-ebaketak. Denboraren poderioz, gaixotasun sintomak ere azaltzen dira (arazo immunologikoak, insomnioa...), jasaten den barne presioa handiegia eta mingarriegia delako. Gauzak horrela, ondoez emozionala gorputzean islatuko da. Disoziazio sintomak ere ager daitezke, gizartearen kontrako jokabideak... edo tratu txarren emaileen biktima bihurtu.

2.2. Oldarkortasun deskontrolatu eta bortitzaren jokabideak

Gizarte autonomia maila egokia duen pertsona gai da adiskidantzako harremanak ezartzeko, taldeko kideekin elkarreraginak izateko eta auto-baieztatzeko eraso egin gabe. Gorabeherak daudela argien aditzera ematen duten adierazleak besteekiko elkarreraginean islatzen dira, batez ere gainera-koentzat eta norberarentzat guztiz desegituratzaileak diren portaera oldarkorretan.

Muturreko ahuleziaren testuinguruetan laguntzarik gabe hazten diren adin txikikoek goiz edo berandu portaera oldarkorrek izan ditzakete, euren harremanak deskontrolatu eta suntsi ditzaketenak. Jokabide horiek, sakonean bortizkeria ukituak dituztenak, pentsatu eta nahi izan gabe egiten dira, bultzada geldiezin bati jarraituz eta, gehienez ere, arrazoiak a posteriori arrazionalizatuz.

Gizarte Ikaskuntzaren Teoriak (Bandura eta Walters, Bandura, 1987) nabarmendu du zein den testuinguruak betetzen duen zeregina; izan ere, testuinguruak imitatzen ikasten diren errefortzuak eta ereduak eskaini ditzake, bai eta frustrazioari aurre egiteko baliabide kognitibo arautzaileen falta ere. Neurobiologiatik abiatuta (LeDoux, 1996), azpimarratzen da inkontzientek diren eta autodefentsarako erabiltzen diren oinarri neurobiologiko handiko portaerak direla, arrazonamendu eta kontzientziaren buru mekanismoek esku hartu gabe aurrera eramaten direnak. Ez da pentsatu behar honako hauek tesi baztertzailak direnik. Testuinguru bortitz edo arduragabe batek ez du errazten hurrek egoera zapuztailerik aurre egiteko emozioak autoerregulatzen ikastea. Horrek ez du esan nahi egoera horretan garunak parte hartze garrantzitsurik ez duenik. Edozein kasutan ere, adieraz daiteke bortxazko portaera deskontrolatuak baliagarriak direla emozio negatiboek eta antsietateak sorrarazitako tentsioa apaltzeko, bai beste batzuen edo norberaren gainera bortizkeriaz deskargatuz bai sentimenduak itoartzten dituzten portaerak bereganatuz (Train, 2001).

Alde batera utzi behar da indarkeria agresibitatearen sinonimoa dela. «Agresibitatea positiboa eta beharrezkoa da norbera berresteko. Haurrak, helduak bezala, kontra egiteko, erantzuteko eta baztertzeko premia dauka. Agresibitatea nork bere burua bilatzeko tresna da besteekiko erreakzioen bitartez, zentzu bat bilatzea da eta hainbat premia adieraztea: entzuna izatea, ulertua, onartua» (Heughebaert eta Maricq, 2004: 12). Agresibitatea kontra egiteko adierazpide gisa, beharrezkoa da identitatea eta autonomia eraikitzeko. Arazoa zera da: agresibitateak bortxazko moldeak hartzea, bortizkeriatzat hartuz bazterketa, kanporaketa eta ukoa dakarren gutzia, bai besteen aldetik bai norberaren aldetik.

Taulan islatzen den bezala, oldarkortasun deskontrolatu eta bortitzaren adierazleak hiru motatakoak dira nagusiki:

3. Taula Bortitzaren adierazleak

Beste batzueganako oldarkortasun eta bortizkeri portaerak.	<ul style="list-style-type: none"> – Eraso fisiko aktiboa (tratu txar fisikoak, gauzak edo jabetzak suntsitzea). – Eraso pasiboa (negatibismoa eta proposamenak ez onartzea, ageriko areriotasun jarrerak...) – Eraso psikikoa, bai zuzenekoak, irain, mehatxu, deskalifikazio edo bazterketaren bitartez... edo zeharkakoa, besteari kalte egiteko estrategien bitartez (gezurrak...).
Nork bere buruarenganako oldarkortasun eta bortizkeri portaerak.	<ul style="list-style-type: none"> – Nork bere gorputzari eraso egitea; gorputzari ebaketak egitea eta ezbehar txikiak, anorexia... – Nork bere gauza edo ondasunei eraso egitea eta suntsitzea. – Gaixotasunak. Gaixotasun fisikoak, depresioa...
Zeharkako adierazpideekiko portaera bortitzak.	<ul style="list-style-type: none"> – Gorabeherak jatean. – Neurritz kanpo edatea, drogak... – Gehiegi lo egitea. – Arrisku jokoak.

2.2.1. Besteenganako oldarkortasuna eta bortizkeria

Frustrazioa, antsietatea eta emozio negatiboak beste batzuei begira bidera daitezke, eraso eta oldarren bitartez. Azpimarratzekoak dira, bereziki, kontuan hartu beharreko hiru bortizkeria mota.

- 1) Tratu txarren portaerak berdinen artean. Ahulezia handiko testuinguruetan bizi diren hurrek bullying kasuetan murgildu ohi dira, batzuetan tratu txarren emaile modura eta beste batzuetan biktima gisa. Egoki ebaluatzen dakite gertatzen ari den guztia erabakigarria dela biktimen kasuan bakardade eta babesgabetasun egoerak saihesteko, baina, era berean, arrakasta eta portaera bortitzak orokortzea saihesteko.
Tratu txarren adierazleei buruzko taula berdinen artean
- 2) Tratu txarren portaerak bikotekideen harremanetan, nerabezaroan izaten diren lehendabiziko harremanetan antzematen has daitezkeenak. Gizarte eta hezkuntza eragileen esku hartzea erabakigarria izango da neskatalak sentsibilizatzeko eta laguntzeko, batez ere gizarte bazterketako testuinguruetan; izan ere, haurtzaroan jasandako tratu txarrak berragertzeko aukera handiak izaten dira.
- 3) Helduenganako tratu txarren portaerak (gurasoak, hezitzaileak...).

Gero eta bortizkeria kasu gehiago aurkitzen ditugu guraso nahiz hezitzaileen kontra, nahiz eta gizarte bazterketako testuinguruaren emaitza izan

4. Taula

Tratu txarren adierazleak

Tratu txarren adierazle gogorrak			
Bortizkeria fisikoa	Bortizkeria psikiko gutxiesgarria	Kontrolako bortizkeria psikikoa	Bortizkeria sexuala
<ul style="list-style-type: none"> – Iraunak edo mehatxuak – Izua – Haserretuz gero, bultzatu edo kolpatzen du 	<p>Gutxiespen pertsonala</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ez ditu haren beharri-zanak kontuan hartzen – Egiten dituen gauza guztiak gaizki daudela esaten dio – Ez du baloratzen egiten duen lana <p>Gizarte gutxiespena</p> <ul style="list-style-type: none"> – Bera gabe ezer ez egiteko gauza dela esaten dio <p>Zeharkako gutxiespena</p> <ul style="list-style-type: none"> – Beste batzuen aurrean bera ondo ez gertatzeko gauzak esaten ditu – Espirituaren gutxiespena – Ironia erabiltzen du, ez ditu bere sinesmenak edo jarduerak baloratzen 	<ul style="list-style-type: none"> – Kontrol pertsonala – Familia ikustea edo lagun nahiz auzokideekin harremanak izatea eragozten dio – Egin daitezkeen gauzak edo ezin egin daitezkeenak erabakitzen ditu – Kontrol ekonomikoa – Dirua kentzen dio 	<ul style="list-style-type: none"> – Harreman sexualak izaten tematzen da, besteak nahi ez duen arren
Tratu txarren adierazle ahulak			
<ul style="list-style-type: none"> – Haserretzen denean, begitan hartzen ditu bere gustuko animaliak edo gauzak 	<p>Gutxiespen pertsonala</p> <ul style="list-style-type: none"> – Entzungorrena egiten dio berak esaten duenari, ez ditu bere iritziak kontuan hartzen, ez ditu bere eskaerak entzuten. <p>Gizarte gutxiespena</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ez lukeela harekin egon beharko esaten dio – Bere diruarekin bizi dela aurpegiatzen dio <p>Zeharkako gutxiespena</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ez ditu bere objektu pertsonalak errespetatzen – Mespreatzen eta ohitu egiten die maite dituen pertsonen (seme-alabak, gurasoak, lagunak) 	<ul style="list-style-type: none"> – Arrazoirik gabe haserretzen da – Ordu-tegiak kontrolatzen dizkio <p>Etxe-ko kontrola</p> <ul style="list-style-type: none"> – Errudun sentiarazten du, behar bezala tratatzen ez duelakoan – Gauzak eginda ez badaude, haserretzen da (arropa, jatekoa) <p>Kontrol ekonomikoa</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ez dio lan egiten edo ikasten uzten 	<ul style="list-style-type: none"> – Etengabe lakrikun jokatzen duela esaten dio edo, alderantziz, ez duela bere itxura zaintzen

ez edo, behintzat, tradizioz ulertu denaren moduko gizarte bazterketaren emaitza izan ez. «Bere gurasoak tiraniaz tratatzen dituen seme edo alaba baten profila bazterreko klase batekoa ez den gazte batena da, gurasoei es-tortsio egiten diena gauzak edo pribilegioak lortzeko, ageriko edo ezkutuko mehatxuak erabiliz edo ageriko berbazko bortizkeria (irainak, laidoak, be-heramenduak) edo fisikoa baliatuz, helburua lortze aldera. Denboraren po-derioz eta kasurik larrienetan (psikopaten kasuan) adin txikikoak egoeraren kontrola lortzen badu, motiba daiteke kontrolaz gozatzeko eta egoera men-peratzeko ekintza hutsagatik. Esan nahi baita, enperadorearen sindromea agerian jartzen da gazteak uste duelako gurasoei bere borondatea ezartzeko eskubidea duela, horiek bera zaintzea merezi ez dutelako; horren bidez, ez ikastea, dirua, ibilgailua edo motorra izatea eta zenbanahi pribilegio esku-ratzea bilatzen du; hala ere, boterea eta gorrotoa agerian jarri ahal izateak garrantzi handiagoa hartuko du. Gazte horrek familia barruan egiten du ge-roago etxetik kanpo egiten ahaleginduko dena, ikusmira zabalagoekin eta ezezagunekin «(Garrido, 2006). Hainbat patroi daude: gezurti eta manipu-latzailea, xarmangarri eta erakargarria, ausart eta oldartsua, bortitza eta es-plotatzailea, gaizkilea, drogazalea.

2.2.2. *Nork bere buruaren kontrako bortizkeria*

Bigarren lekuan, nork bere buruaren kontra bideratzen dituen bor-txazko portaerak aipatu behar dira. Kasu honetan auto-estimua negatiboaren zeregina ukaezina da, dudarik gabe.

Nork bere buruaren kontra egin ditzakeen bortizkeria eta oldarkorta-sun portaera guztietan artean gehien nabarmentzen diren hiru patroi azpi-marratu nahi izan ditugu.

- 1) Nor bere gorputzari egindako erasoak. Norberarenganako senti-mendu negatiboak gorputzaren kontra bideratzen dira. Kasurik la-rienetan auto-ebaketak izaten dira eta ezbehar txikiak edo hain txi-kiak ez direnak, guztiz negatibotzat hartzen den auto-irudi batekin dagoen harreman zail baten ondorioa. Komeni da ez ahaztea per-ferktu eta bikaina izateko obsesioa (sarritan auto-estimua falta dela adierazten duena) portaera gorabeheratsuetan islatzen dela, esate baterako anorexia eta bulimian.
- 2) Nork bere gauzak eta ondasunak suntsitzeko portaerak. Barne on-doezak eta auto-estimua faltak portaera mota bat sorrarazten dute, maiz kokatzeko eta ulertzeko zaila izaten dena. Ona eta polita sun-tsitza irits daiteke, nahiz eta hori lortzeko denbora eta ahaleginak egin dituen. Onari sabotaje inkontzientea egiteko modu bat da. Ona den zerbait gertatzen denean, nahigabe bere burua gorroto duena suntsitzen du.
- 3) Gaixotasun eta portaera depresiboak. Estimua pertsonalak berekin dakarren antsietate eta presioak gorputzari egiten dio kalte eta, bes-

teak beste, ondoeza nahiz gaixotasun fisikoak sor daitezke. Beste alde batetik, jasan beharreko estresa hain da handia, ezen sarritan portaera depresiboak bereganatzen baitira.

2.2.3. *Oldarkortasuna eta bortizkeriaren zeharkako portaerak*

Neurozientziak erakutsi digu sentimenduak gelditu eta eten daitezkeela haien kontra borrokatzeko, betiere modu eraikitzailean horiek manciatzen ikasi ez denean. Gehiegi jatea, edatea edo lo egitea horren adierazle argiak dira; gauza bera gertatzen da jokoaren jarrera oldartsuekin; horrek guztiak sentimenduak itoazten ditu (Kammerer, 2000). Gehiegi jatea edo edatea eta inolako kontrolik gabe oso gazte ager daitekeen adierazleatariko bat da gizarte babesik gabeko egoeran dauden adin txikiko batzuen kasuan; halaber, alderdi hori nabarmen hobetu daiteke hezkuntzako esku-hartzeek el-karreragin positiboak errazten dituenan berdinekin eta helduekin. Gehiegi lo egitea anestesia emozionaleko arazoan adierazleatariko bat izan daiteke eta gauza bera esan daiteke zorizko jokoetan modu konpulsiboan esku hartzeko jokabideari dagokionez.

Haurtzaroan garapen baldintzak aldekoak direnean, deskontrolatutako jarrera oldartsuak desagertuz doaz arian-arian, intentsitatea apalduz. Hala eta guztiz ere, haurren erreakzioei helduek emango dieten erantzuna erabakigarria izango da. Gainera, aipatzekoa da asko ere asko direla neskatila eta mutikoen arteko desberdintasun sexualen berri ematen duten ikerlanak (Olweus, 1979), ez bakarrik deskontrolatutako portaeren kopuruari dagokionez, baizik eta adierazpideei dagokienez ere. Joerak erakusten du neskatilek euren bortizkeria desorekatua berbaz adierazteko jokabidea izaten dutela; mutikoez, ordea, gehiagotan erabiltzen dute eraso fisikoa (Serrano, 1996). Era berean, atxikimenduari buruzko lanek agerian jarri dute neskatok besteari gain-egokitzeko eta euren bortizkeria justifikatzeko duten joera. Hori antzematea garrantzi handikoa da hezkuntza eta gizarte arloko esku hartzeek hasieran zehaztutako helburuak lor ditzaten.

2.3. **Prozesu kognitiboetan izaten den eragina: Prozesu kognitiboen blokeoa**

Gizarte bazterketako egoeran dauden adin txikikoek duten desoreka emozional gogorrek auto-estimua eta autonomia intelektualaren aukerei egin diezaieke kalte, ikaskuntzak oztopatuz. Egia esan, prozesu kognitibo eta prozesu emozionalen arteko lotura estua izaten da. Horrek azaltzen du zergatik desoreka emozional gogor batek blokea ditzakeen prozesu kognitiboak.

Desoreka emozionalek eragindako zailtasun kognitiboak garapenaren lehendabiziko urteetatik ikus daitezke; izan ere, gauza berriei ekitea zail-

tzen edo oztopatzen dute. Gorabeherak esplorazio jarreretan zabaltzen dira, psikomotritzitatean eta ikas-prozesuetan.

Autonomia, auto-estimua eta lotura positiborik ezak nabarmen tratatzen ditu prozesu kognitibo konplexuak. Bereziki planifikatzeko trebetasunei eta erabakiak hartzeko, helburuak ezartzeko eta aldaketa prozesuak erregulatzeko gaitasunari eragiten die.

Kasurik larrietan ulermen eta orientazioaren oinarrizko prozesu kognitiboek ere eragiten die, ikaskuntzei oso ondorio negatiboak ekarriz. Arretari eusteko, oroitzeko eta memorizatzeko nahiz espazioan eta denboran orientatzeko zailtasunak ager daitezke. Aldi berean, komunikazioaren gaitasunari ere eragin diezaiolke, ulermen zein adierazpen gaitasunari.

Hori dela eta, emozionalean esku hartzeko proposamenak asko dira, betiere prozesu kognitiboak hobetzeko asmoz (Servan-Schreibr, 2003; Timoneda, Perez eta Alvarez, 2000, 2006).

3. UMEAK, NERABEAK ETA GAZTEAK ARRISKU-EGOERATAN

Arriskutsutzat har genitzakeen egoera asko daude, eta beharrezkoa izango litzateke egoera horiek identifikatzen jakitea, konponbide zailko arazo bihurtu baino lehen parte hartu ahal izateko. Lehenik eta behin, errendimendu-arazoei eta eskola-porrotari loturiko adierazleak hartu behar ditugu kontuan; hala nola, klaseetara ez joatea, ikasturte batean izandako porrota, klasera berandu iristea, motibaziorik eza eta aspertzea, nota txarrak, ahozko trebetasun kaskarra, egituratutako esperientziak eta eskolako eskakizunak ez jasatea. Horiek, askotan, portaera sozial desgogokiei loturiko arazoen aurretik nahiz horiekin batera agertzen dira. Bestalde, egokitzapen pertsonal eta sozial txarreko portaerekin lotura zuzenagoa duten egoera sozio-pertsonalak daude. Ikusgarrienak eta kezkarrienak, oro har, aginteari aurre egiteko portaerak, gaizki portatzea eta ikaskideekin oldarkor agertzea izaten dira. Dena den, arriskutsuak diren beste zenbait egoera ere badaude; hala nola, isolamendua eta kideekin ez erlazionatzea, edo depresio- eta estres-adierazpenak (lo egiteko zailtasunak, elikatzeko nahiz nor bere burua zaintzeko portaera- edo ohitura-nahasketak, suminkortasuna edo nahigabea handitzea). Zoritxarrez, egoera horietako asko eta asko oharkabean pasatzen dira, errendimendu txarrekin batera ez doazenean. Oro har, arretaz begiratze hutsez ohartu beharko litzateke esku-hartzeko beharraz, egoera larritu baino lehen.

Balioeste diagnostikoa zentzu zabalean erabili behar dugu, eta ez testetara murriztua bakarrik. Kanpoko laguntza eta baliabideak bilatzea, aurre egiteko trebetasunak irakasteko hezkuntza-programak eskaintzea eta banakako aholku-laguntza eskatzen ditu horrek. Diagnostikoak zentzua du kausak ulertzen eta arazoa konpontzeko balizko bideak bilatzen laguntzen duen neurrian, modu ulerkorrean eginez gero.. Izan ere, portaera bakar ba-

tek hainbat arrazoi izan ditzake jatorrian, eta hautatuko ditugun estrategiak arakastatsuak izango dira baldin eta kausa horiek egoki identifikatzen jakin badugu. Esate baterako, portaera oldarkor batek argi eta garbi adierazten du egokitzapen txarra dagoela, eta hori baino ez esateak ez luke ezertarako balio izango. Portaera oldarkor hori besteengan eragiteko ahalmen edo gaitasun kaskarrean (trebetasun sozialak) oinarrituta egon daiteke, baina ez baldin badugu zehazten zein diren horiek, diagnostikoak gutxi-rako balio izango du; era berean, estres-egoera batek eragin dezake, edo testuinguruko hainbat arazoik piztu dezakete.

Nolanahi ere, ez dugu ahaztu behar portaera nahasi gehienen jatorrian testuinguruko hamaika arrazoi nahiz arrazoi pertsonalak egon daitezkeela. Gehienetan, hezkuntzako esku-hartzearen bidez arindu eta egiaztatu ahal izango liratekeen testuinguru- eta egoera-arrazoiak daude (hala nola, estresa, pertsona esanguratsuak galtzea, bizilekua aldatzea, gurasoak bantatzea, babesik gabeko egoera sozioekonomikoak, eta gisa horretako bizitza-egoeraren aldaketengatik). Bestalde, ezin dugu desegituraketa azaldu aldagai pertsonalen eta gaitasun sozio-pertsonalen zeregina (ohitura-trebetasunak, komunikatzeko trebetasunak, gatazkak konpontzeko trebetasunak), autokontzeptuak eta norberaren estimuak duen bitarteko rola edo eginkizuna ulertu gabe.

3.1. Agresibitatea, diziplina-arazoak eta bitarteko aldagaiak

Hezitzaileek hezkuntza-testuinguruetan mahairatzen dituzten diziplina-arazo ohikoek zerikusia dute oldarkortasunarekin, testuinguruaren arabera egokiak ez diren portaerekin —lan-denboran nahiz atsedenean— eta agresibitatearekin.

Hain larriak ez diren kasuetan, egokiak ez diren jarduerak ditugu; hala nola, pailazoarena egitea nahiz eragozte; kasurik larrietan, portaera oldarkorrek ditugu, non pertsonak askoz denbora gehiago ematen duen elkarrekintza negatiboetan (eztabaidan, borrokan) positiboetan baino. *Agresibitatea* fisikoa —pertsonen aurkakoa (ostikoak, bultzadak, kolpeak) edo objektuen aurkakoa (ostikoak emanez eta suntsituz)— nahiz ahozkoa (mehatxuak, irainak) izan daiteke.

Portaera oldarkorrek eta disruptiboak dituzten pertsonak ez zaizkie besteei atsegin. Ikaskideek ez dituzte gustukoak, eta arbuiatu egiten dituzte (hala ere, baztertutako edo arbuiatutako guztiak ez dira oldarkorrek). Hala ere, ospetsuak ere izan daitezke neurri batean, gaizki erabili arren, liderraren dohainak dituztelako. Taldean eragin handia izan dezakete, eta antzekoen arteko tratu txarretan edo bullying fenomenoetan nahasiak egon daitezke (horiek modu berezian zaindu behar dira, ebaluazioaren nahiz esku-hartzearen ikuspegitik).

Hain ikusgarriak izan ez arren, garrantzitsua da *agresibitatearen zeharkako formei* ere arreta jartzea (norbaiti buruz gaizki-esaka aritzea eta pertsonari izen ona galaraztea bera aurrean ez dagoenean, oztupoak jartzea norbaitek bere helburuak lor ez ditzan). Modu berezian nabarmendu behar dugu *negatibismoa*, portaera oldarkorraren *modu pasiboa eta zeharkakoa* den aldetik. Kasu horietan, pertsonak, itxuraz horretarako arrazoirik izan ez arren, eskatzen diotena egiteari uko egiten dio edo, besterik gabe, egin beharko lukeenaren alderantzizkoa egiten du.

Oldarkortasuna, kontrolik eza balitz bezala ulertuta, portaera oldarkorrei loturiko gizarte-portaera nahasietako bitarteko aldagai erabakigarrietako bat dela jotzen da, gogo edo desiren frustrazio-egoeratan. Horregatik, hain zuzen, norberaren kontrolerako eta aurre egiteko, trebetasunak edo gaitasunak erabakigarriak direla nabarmentzen dugu, norberaren estimua-rekin gertatzen den bezalaxe.

Batzuetan, egokiak ez diren portaera sozio-pertsonalen arazo batzuk arazo zehatzei lotuak daude hiperaktibitatea esate baterako, eta hura eza-gutzea beharrezkoa da modu egokian erantzun ahal izateko.

3.2. **Gizarte-harremanik eza eta isolamendurako joera: mailak bereiztea**

Gizarte-harremanik ez izateak nahasketara nahiz desegituraketa pertsonalera eta jende arteko arazoak sortzen dituzten egoeretara eramaten du pertsona, isolamendua eragiten duelako nahiz beste pertsona esanguratsuen arbuioa eragiten duelako. Hala eta guztiz ere, hainbat maila bereizi behar ditugu:

Izaera isila bakarrik denbora asko igarotzen duen pertsonaren ezaugarria da. Gizarteko denbora-pasa gutxi ditu, eta nahiago ditu bakarrik egin beharreko zaletasunak (irakurtzea...). Berez ez da arazo bat. Gainera, pertsona barnerakoiak gizarte-ikuspegitik aktiboak izaten ez badira ere, ez daude guztiz isolatuta, eta lagunak izan ditzakete. Halaber, ez dira zorixarrekoak, eta emozio-nahasterik dutenik ere ez dute adierazten.

Lotsa oso ohikoa da, neurri batean. Haren ezaugarriak dira: antsietatea testuinguru sozialetan, gogortasuna harremanetan eta familiakoak ez diren egoerak uzteko joera. Pertsonak itxura ona emateko duen gaitasunaz zalantzak dituela dirudi. Emaitza negatiboak eta gaitzespena saihesteko desioak gehiago motibatzen du, onartua izan dadin emaitza positiboak eskuratzeak baino. Horrekin batera, balizko kritikak saihesteko defentsa-estrategiak erabiltzeko joera du. Pertsonak bere errendimendu edota harremanen gainean eragin txarra baldin badu agertuko da arazoa.

Izaera isila edo *lotsa* —bi horiek ez dira inolaz ere moldaera pertsonaleko arazo larriak— eta isolamenduko bestelako moduak bereizi behar ditugu. Isolamendua arazo bihurtzen da pertsonak lagunik edo loturarik ez duenean eta ikasgelako edo taldeko beste kideengan duen eragina txikia denean.

Azkenik, emoziozko eta portaerazko nahastei loturiko isolamendu larria dago (autismoa, buruko gaixotasuna).

Arrisku egoeran egoteko arrazoi ezberdinak baldin badaude ere, Hezkuntzaren ikuspuntutik, adierazleak identifikatzen jakitea garrantzitsuena da, prebentzio-estrategiarik egokiena baita. Izan ere, ebaluazioa eta esku-hartzea garaian ez badira egiten, hasierako arrisku egoerak ondoren arazo larri bihur daitezke, desoreka emozionalak, kognitiboak eta konduktualak agertuz.

Jasotze-data: 2008/3/13

Onartze data: 2008/4/23

Abstract

Developing good autonomy is important because it directly affects how well or badly you treat yourself and others. In some contexts, which we could define as high vulnerability contexts, children have serious difficulties attaining emotional, social and intellectually autonomy. Assessing the main dimensions and areas of difficulty, based on contributions from psychological and educational literature, can help to tackle intervention. The main indicators are analysed for each of the dimensions: firstly, social-emotional maladjustment and, more specifically, building links, self-esteem and defence mechanisms; secondly, uncontrolled and violent impulsive behaviour, towards others or themselves; thirdly, blocking cognitive processes. Finally, an allusion is made to risk indicators in children and adolescents who, whilst not living in high vulnerability contexts, develop behaviour which can lead to social adaptation problems.

Keywords: *Primary and secondary education. Community education. Social and personal development. Autonomy. Evaluation.*

El desarrollo de una buena autonomía es importante porque incide directamente sobre los buenos o malos tratos que uno se dispensa a si mismo y a los demás. En ciertos contextos, que podríamos definir como de alta vulnerabilidad, los menores tienen serias dificultades para lograr ser emocional, social e intelectualmente autónomos. La evaluación de las principales dimensiones y áreas de dificultad, en base a las aportaciones de la literatura psicológica y educativa, puede ayudar a abordar la intervención. Se analizan los principales indicadores para cada una de las dimensiones. En primer lugar, el

desajuste socioemocional y, más concretamente, la construcción de vínculos, la autoestima y los mecanismos de defensa. En segundo lugar, los comportamientos de impulsividad descontrolada y violenta, ya sea hacia los demás o hacia uno mismo. En tercer lugar, el bloqueo de los procesos cognitivos. Finalmente, se hace alusión a los indicadores de riesgo en niños y adolescentes que, sin vivir en contextos de gran vulnerabilidad, desarrollan conductas que pueden desembocar en problemas de desadaptación social.

Palabras clave: Educación primaria y secundaria. Educación social. Desarrollo sociopersonal. Autonomía. Evaluación.

Le développement d'une bonne autonomie est important car il a une incidence directe sur les bons ou mauvais traitements qu'une personne s'inflige à elle-même et aux autres. Dans certains contextes, que nous pourrions définir comme largement vulnérables, les mineurs présentent de sérieuses difficultés pour parvenir à être émotifs, sociaux et intellectuellement autonomes. L'évaluation des principales dimensions et domaines de difficulté, sur la base des apports de la littérature psychologique et pédagogique, peut être une aide au moment d'aborder l'intervention. On analyse les principaux indicateurs pour chacune des dimensions. En premier lieu, le décalage socio-émotionnel et, plus concrètement, l'élaboration de liens, l'estime de soi et les mécanismes de défense. En second lieu, les comportements d'impulsivité incontrôlés et violents, qu'ils soient dirigés vers la personne elle-même ou vers les autres. En troisième lieu, le blocage des processus cognitifs. Finalement, il est fait allusion aux indicateurs de risque chez les enfants et adolescents qui, sans vivre dans des cadres fortement vulnérables, développent des conduites qui peuvent déboucher sur des problèmes de inadaptation sociale.

Mots clé: Enseignement primaire and secondaire. Éducation sociale. Développement social-personnel. Autonomie. Évaluation.

BIBLIOGRAFIA

- ANDRÉ, C. y LELORD, F. (1999): *L'Estime de soi*. París: Odile.
- AGNES, M. y HOFFMAN, G. (2000): «Apprendre l'autonomie apprendre la socialisation». *Shyntese*.
- BANDURA, A.; WALTERS, R. (1985): *Aprendizaje Social y desarrollo de la personalidad*. Madrid: Alianza.
- BANDURA, A. (1987): *Teoría del Aprendizaje Social*. Madrid: Espasa Universitaria.
- BARUDY, J. (2005): «Las necesidades infantiles», en BARUDY, J. y DANTAGNAN, M.: *Los buenos tratos a la infancia*. Barcelona: Gedisa (pp. 61-77).
- BARREYRE, J. y PEINTRE, C. (2004): *Evaluer les besoins des personnes en action sociale*. París: Dunod.

- BORNAS, X. (1992): *La autonomía personal en la infancia*. Madrid: Siglo XXI.
- BOWLBY, J. (2003): *Vínculos afectivos: formación, desarrollo y pérdida*. Madrid: Morata.
- CLOUGH y otros: *Handbook of Emotional and Behavioural Difficulties*.
- CYLRUNIK, B. (2002): *Los patitos feos. La resiliencia: una infancia infeliz no determina la vida*. Barcelona: Gedisa.
- DANTAGNAN, M. (2005): «Los trastornos del apego: elementos diagnósticos», en BARUDY, J. y DANTAGNAN, M.: *Los buenos tratos a la infancia*. Barcelona: Gedisa (pp. 165-213) Barcelona: Gedisa (pp. 61-77).
- DLUGOKINSKI, E. y ALLEN, S. (1996): *Empowering children to cope with difficulty and build muscles for mental health*.
- EMAKUNDE (2006): *EAEko Emakumeen eta gizonen berdintasunerako IV plana*. Gasteiz: Gobierno Vasco.
- GARRIDO, V (2006): *Los hijos tiranos. El síndrome del emperador*. Barcelona: Ariel.
- HENDERSON, E. (2006): *La resiliencia en el mundo de hoy*. Barcelona: Gedisa.
- HEUGHEBAERT, S. y MARICQ, M. (2004): *Construire la non-violence*. Bruxelles: de Boeck.
- KAMMERER, P. (2000): *Adolescence dan la violence*. Guillomerd.
- LAURENT Ott (2003): *Les enfant seuls. Approache educative*. París: Dunod.
- LEDOUX, J. (1996): *El cerebro emocional*. Barcelona: Planeta.
- CHAZAN, M.; LAING, A.; DAVIES, D. y PHILLIPOS, R. (1998): *Helping Socially Eith-dran and Iolated Children and Adolescentes*. Virginia: Box.
- MACGRATH, M. (1998): *The art of teaching peacefully*. London: Fulton Publishers.
- MICELI, M. (2000): *La autoestima*. Acento Editorial.
- NODDINGS, N. (1986): *Caring*.
- GILMAN, C.J.; MORREAU, L.E.; BRUININKS, J.L.; ANDERSON, MONTERO y UNAMUNZAGA, E. (2002): *Destrezas de la vida en comunidad*. Deusto: Mensajero.
- OLWEUS, D. (1979): «Stability of aggressive reaction patterns in male». *Psychological Bulletin*, 86: 852-875.
- OTT, L. (2003): *Les enfants seuls*. Paris: Dunod.
- PAULA PÉREZ, I. (2000): *Habilidades sociales. Educar hacia la autorregulación*. Universidad de Barcelona: ICE.
- SERVAN-SCHREIBER, David (2003): *Guérir*. París: Laffont.
- SUNDERLAND, M. y ARMSTRONG, N. (2004): *Helping children with feelings*. British Library.
- SERRANO, I. (1996): *Agresividad infantil*. Madrid: Pirámide.
- TRAIN, Alan (2001): *Agresividad en niños y niñas. Ayudas, tratamientos, apoyos en la familia y en la escuela*. Madrid: Nancea.
- VIOLENCIA: TOLERANCIA CERO. Programa de prevención de la obra social La Caixa.
- TRIANES, M. Victoria (1999): *Estrés en la infancia. Su prevención y tratamiento*. Madrid: Nancea.
- TIMONEDA, C.; PEREZ Y ALVAREZ, F. (2000): *Neuropsicopedagogía. Cognición, Emoción y Conducta*. Girona: Unidiversidad.
- TIMONEDA, C. (2006): *La experiencia de aprender. Una visión práctica de las dificultades de aprendizaje*. Gerona: CCG Ediciones.
- VANISTENDAEL, S. y LECOMTE, J. (2002): *La felicidad es posible*. Barcelona: Gedisa.